

Dobrovoljni sveti zastran sadjoreje.

Korist sadjoreje je očitna ko beli dan: češ sirovega, češ kuhanega, češ suhega, češ na kozici, češ pečenega sadja; češ med kašo zmešanih češpelj (kreke), češ trave za živino, ki na vertih s sadnim drevjem obsajenih prebogato raste; češ sladkega vina ali češ žganjice, češ kisa (jesiha) ali presladkega medú, ki ga pridne čbelice pobirajo po cve-tečem drevju, — povsod povsod ti kaže obilen dobiček sadjoreje, ktera malo truda prizadeva, pa obilo donša, kadar je letina ugodna. Dobro bi bilo, ako bi ob cestah in po-tih sadunosno drevje sadili; koliko prazne zemlje bi se v prid obernilo in koliko lepši bi bili mnogi kraji!

Vsaka začetna ali ljudska šola na kmetih naj bi precej skerbela, da bi ji srenja (soseska) odločila kako mesto za sadni vert, kjer bi učitelj svojo šolsko mladino podučeval v poglavitnih opravilih sadjorejnih.

Vsak duhoven pastir naj bi sadjorejo pri vsaki priložnosti priporočal; naj več zamore on, kakor nas vesele skušnje učé, za pospeh nje storiti z besedo in djanjem, vedno se oziraje na sv. evangeli, kateri govori „od semena“, „od drevesa, ki dobrega sadú ne rodi“ itd. Ko je duhovni pastir skerbela naj prvo za dušni blagor svojih ovčic, ni nobenemu drugemu toliko priložnosti dane, kakor njemu, tudi pripomoči k posvetnemu pridu njegovih duš.

Županije (komuni) bi se imele prav živo poprijeti, da v okolici njih se čedalje več sadja zasadi; bratovsko bi mogel eden drugemu pomagati, da se spravi sadjoreja krepko na noge.

Vsem učiteljem pa, ki se o sadjoreji z otročiči mučijo, osobito pa marljivim, ki imajo pokazati, da so veliko sadili, cepili, požlahnili, presadili, naj bi se ta njih trud s kakim veseljem povernil, na priliko s primernim darilom.

Kakor hitro bi sadjoreja se dobro ukoreninila, bi tudi čbelarstvo se povzignilo in tudi svoj dobiček donášalo.

J. Kranjski.

Lepoznanske stvari.

Pesme in njih presoja. (Konec.)

Zraven teh duševnih ali notranjih lastnost morajo pesmi (pesmotvori) tudi unanjo njim dostojno obliko imeti, in to je drugi poglavni stvoritelj, na kterega presojevavec dobro paziti ima.

Lirika ljubi priličbe (alegorije), trope in druge pri-slikajoče oblike, ktere pa tudi ne smejo tako jedna na drugi skopčane biti, da zakrivajo zápopadek pesmi in razumljenje temnijo. Epika se derži prostega, naravnega jezika in sem ter tje naravnih priličnih prisposobljenj. Dramatika sopet stopa v sredi med njima in se vsakega enakomerno poslužuje.

Tretje in zadnje poglavje v presoji ali kritiki je, da se umetniške pesmi od národnih razločujejo. Národne pesme so izvor, so duša in izraz mislenja narodovega. One se ne morejo navadni kritiki podvreči, ker se od njih ne more reči, kakošne da bi morale biti, ker jih narod po nobenih umetniških pravilih ne sestavlja; od njih se samo to reči dá, kakošne so. Drugače je pa pri umetniških pesmih, ktere se morajo ravnati po strogih pravilih gledé zapopadka njih in pa oblike.

Ako tedaj hoče, da kritikar pravilno pretresuje kakošno pesem, mora (oprostite, da še jedenkrat v kratkem to ponavljam!) od pravila do pravila posamnih verst pesmotvorov stopati. Sosebno mora gledati, ali je zapopadek dostojen popevanja liriškega, ali pripovedanja epiškega ali predstavljanja dramatiškega; dalje koliko stopnjo je dospel v liriki se epiki, v epiki se lirike rešiti, in ako je v dramatiiki oboje tako v en venec spletel in zjedini, da značajne svojstva nobenega teh stvoril ne motijo in kako se je javnih obličnih pravil držal.

H koncu moram še nekaj omeniti, kar malokter kriti-kar prevdara, namreč osebnosti in svojstva pev-cove, ktere njegovim delom, negledé na vse drugo, pose-

ben oseben značaj dajajo. Mnogo ali večidel kritikarjev potrebuje in céni pesmi po svojem notrajnem merilu, in nemilo ognjusi vse, kar se temu ne priličuje; pred sodniščem takega presojevavca samo njegove lastne pesmi veljajo. — So pa tudi kritikarji, kateri imé pevca za mérito imajo. Tako se še zmiraj svojega nekdanjega profesora spominjam, kateri je po tem vodilu naše šolske naloge presojeval; kdor je naj bolje latinsko, gerško, zemljopis, matematiko itd. razumel, tisti je tudi „per analogiam“ leposlovne naloge naj izverstneje izdeloval. Vse take kritike pa kažejo plitvo glavo. — Naj večja pregreha, ktere se kritikar vkriviči, je pa, če se pevцу gerdo ruga, če njegove pogreške zasme-huje in če v svoji presoji očitno razodeva, da po nečimer-nem psovanji želi pisatelja pred svetom gerditi in osramotiti. Gotovo take sline bolj kritikarja kakor pisatelja gnjusijo. Kritika mora biti vselej možato in spodobno pisana, kajti nje poglavni namen je podučiti, ne pa serd napravljati in pa škandal.

Iz Zagreba.

K. Žavčanin.

Ozir po domačii.

Slap „Zaveršnica“ v Bohinji.

Mnogo naravskih lepotij zaljša milo našo domovino, zato jo ogledujejo radi domači, pa tudi ptujih priroma obilno število slednje leto zastran tega v Krajno. Da se blizo vsak zadovoljen odtod verne, nam spričujejo slavni naravoslovcov mnoge pravične razsodbe, ktere pogostoma v raznih časnikih in bukvah beremo. Ako bi pa po izgledu drugih dežel domači sinovi se še bolj po domovini ozirali in znamenitosti raznih krajev pridno popisovali, gotovo bi naša domovina še vse bolj slovela kakor tako slovi. Sicer imamo odkritega že mnogo, kar nam je v ponos; nič manj pa se tudi še nahajajo lepotije in imenitosti, katerih očitno imeno-val še nihče ni naših ljudi. One se še ponižno skrivajo očém učenega naravoslovca; le priprosti kmetič in pre-bivavec visocih planin vé za nje, pa jih, žalibog, ceniti ne ume. — Ena takih lepotij je slap „Zaveršnica“, od ktere-ga je bilo govorjeno v 61. listu „Novic“.

Ako popotnik pride iz Bleda v Bohinj, se mu na per-vem, in ako nasprotno gré iz Bohinja proti Bledu, na zad-njem bolj odpertem polji pokaže ob cesti vas Nomen. Na-slonsjena je na levo znožje visocih gorá in stoji ravno na iztoku doline, ki se koj ob pričetku v dva ozka stremena cepi. Po vsakem se pripodí potok, ki se pa še za vasjó v enega steka in prijazno skoz vas šumljaje urno Savi naproti hiti. Levi vir omenjenega potoka je bolj vodnat memo de-snega; viditi ga pa tudi zamoremo iz ceste sred vasi, kako se v globoki strugi dolinice prvič precej visoko gori, dru-gič nekoliko nižje čez dvě stermi skali proti ravnini premeta in peni tako belo, da bi človek skoraj mislil, živo srebro izvira iz gromovitih preduhov in podnožij mogočnega Tri-glava ter hiti napajat livade bohinske. Tukaj sred vasi te, dragi bravec, vabi pri hiši štev. 15 lepa steza proti bregu, ki te pelja po precej stermi, pa dovolj zložni poti visoko gori proti tih dolinici. Potok si sicer pustil na levo, pa glasno bobnenje njegovih valov te tako dolgo tako mično v svojo neposredno bližavo vabi, da poslednjič visoko gori res zopet do njegove struge prideš. Ako si urno stopal, si do tukaj komaj 20 minut časa potreboval; al zdaj zložna pot mahoma neha, — skale ti prečijo pot, nazaj ozirajočega te vabi pred tvojimi očmi razprošteno nomensko polje in deleč gori okrog visoki verhovi bohinskih gorá, da bi se vernil, pa nikar! — le nekoliko se še potru-di in spenjaj prek skal-natega in stermega obrežja, skrita dolinica se ti nenadoma na desno odprè in v hipu ti pokaže štiri slapove Za-veršnice.

Kaj tacega, kakor se tú na tako skritem kraji očém popotnikovim odgerne, preseže človeško domišljijo. Tiha in divja podolgo-okroglasta dolinica leží pred teboj. Zarobljena je visoko gori krog in krog z zelenim gajem, z njega pa

bobnijo štirje poglavitni viri in slapi. Pervi na desno se driča po poševni, z mahom in rušnjo obraščeni skali in se proti dnu razcepi v 3 curke. — Koj naprej se prične sivi rob, kakih 8 sežnjev visok, in raznjega bobni drugi, narbolj vodnati vir. Že pri verhu se njegova voda loči; desni curek se spuša v polni moči proti ravnini, tu pa se mu precej visoko nasproti dviguje okroglasta skala, na katero pada, se na nji v tisočero jagod razbije ter jo okrog in okrog z mokro tančico objema, — levi curek pa se koj naverh roba razprosti v širokega zagrinjala obliko, in enak gostemu naličju rujavkasti rob zakrivaje svoje svetle kapljice proti ravnini pošilja. — Tretji vir ravno v koncu dolinice naravnost čez sterma skalo v ravnino šumlja in je zopet kaj lep; četerti pa že od leve izvira, je prvemu precej enak, le da se precepi proti dnu v dva stremena.

Vsa ta voda se v znožji dolinice v en potok zedini, se tu skozi skalnato strugo semtertje vije in urnega teka proti ravnini hiti. Divjost je tukaj v pravem pomenu besede domá, tako, da skoraj opominja nekoliko na začetek sveta. Staro in trohljivo drevje leži semtertje in kaže, da so ljudje, akoravno ne stanujejo deleč odtod, vendar malo v ta skriti kraj zahajali. Akoravno pa more človek, ako hoče do konca dolinice priti, laziti ob stermih bregovih in skakati po skalah, ki so med potokom nakupičene, vendar daje to okolici neko posebno mikavnost. Težko pa bo vendar to dolgo tako ostalo, ker je skakanje po poljskih skalah nekako nevarno in tudi obleka preveč terpi; toraj bi bilo dobro in v prid potovajočim, ako bi se pripravna pot v dolinico naredila, in saj dve lične bervi čez potok postavile. Zanašaje se na domoljubje mnogih v Bohinji za občni prid vnetih in marljivih gospodov smemo upati, da se bo to v kratkem zgodilo; posebno pa bi to skerb priporočili častitemu gosp. Zaveršniku, po katerem je slap ime svoje dobil. — Ko bojo omenjena steza in bervi izdelane, se smé vsakemu ptujcu priporočiti, naj obiše ta kraj.

Končaje te verstice pa se še očitno zahvalujem tistim trem verlim dijakom iz Bistrice in stare fužine, ki so me prijazno do Zaveršnice spremili; priporočam pa tudi prijaznega fanta Janeza Zupan-a Ševljevega iz Nomena, ki nam je za mali dnar z velikim veseljem pot v skrito dolinico pokazal.

Rad bi se bil še oziral po Bohinji, zakaj vkljub večkratnega popisa ima ta oddelek Krajskega še imenitnost obilno, pa mnogokrat nam čas tako terdo zapoveduje, da narboljša volja omagati mora. Za letos je pa že tudi po planinah laziti prekasno, toraj, ako Bog dá, kaj več o tem prihodnje poletje.

J. Levičnik.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Sekolovskega na Štírskem 1. okt. h. — Potuje po mili domovini naletí človek na dosti blagega, kar mu serce razveseljuje, pa tudi na mnogo napačnega, kar celó solze vabi. Konec velikega serpana sem prigodno prišel k preskušnji v neko prostonarodno učilnico, kjer je učnik prvega razreda svoje učenciče prav gladko v glaskovanji in branji po novi sestavi izuril ne opustivši nikjer popolnega razumka (kar se je doslej redko dogajalo). Bog vam plati gosp. K.! V drugem razredu pa se mi ni dopadlo brez razumno nemško branje, potem, da se slovensko nič bralo ni v tisti učilnici, kamor Nemci svojo detco pošiljajo slovensčine se učiti, in da se nemška slovnica in tudi nekoliko slovenske še ravno tako neporabno in klepetavno izprašuje, kakor pred deset leti, česar gospodje šolski nadzorniki ne bi smeli odobravati, temoč po svoji vésti in dolžnosti takim napakam v okom priti, ako jim je le nekoliko mar za prosveto našega ljudstva. Poprek smo dolžni v imenu naroda terjati natanjšo izpolnjavo novejših šolskih predpisov in zakonov. Tudi moramo povedati, da je lani bilo na Štírskem ukazano, slovensčino ne samo po glavnih učilnicah na Slovenskem razlagati, temuč tudi kak predmet,

postavimo, zgodovino v slovenskem jeziku učiti; pa doslej se je ta ukaz slabo izpolnoval in neke spričevala imajo iz slovenskega jezika —. Ne verujemo, da bi se za černih potezov voljo zakoni razglaševali! Koga pa bi zato krivili?

O priliki novih meš (maš) sem slišal propovednike (pridigarje), katerih nekteri so dobro, prikladno in okolnostim primerno kakor tudi precej slovniško govorili, nekteri pa, žalibog! so leta 1856 strašen metež slovniških in govorniških jarcov nastreljali, da se bogme! količkaj izobraženemu kerščeniku grostí take nespretnosti poslušati. Pri nas še se dosti propovednikov nahaja, kateri ne marajo ne za slovnico, ne za národni golč, ne za govorniški red, — pa vendar vsako nedeljo in svetek Božjo besedo razkladajo. Kaj bi Nemci rekli, ako bi se pri njih taki nepravilniki po propovednicah spenjali? Sej sv. cerkev ni naša mačoha, ampak tudi prava mati. Priporočujemo jim živo preblage in pravične besede prezvišenega knezovladika gg. S.: „Duhovniki razkladajte povsod Božjo besedo v knižnem jeziku!“ Ta sovet dobijo vsako leto novoposvečeni mešniki. Ako se jim ne rači slovnice prebirati, naj se lotijo marljivo „Novic“, iz katerih se igraje lahko materščini jezik privadi. Toisto sovetujemo vsem hervatsko-slovenskim samostanom, da se tista odurna trijezična mešanica odstrani.

Letina nam je prav dobro poslužila, sosebno obilo bratvo obetajo ljutomerski vinogradi, posvarjenja pa so vredni gornji Haložani, kateri ali so že obrali ali ravno berejo.

Iz Beržeča v Istri 27. sept. — Nihče ne misli več pri nas na smrekovico (pijačo iz brinja) ali na kakošno drugo mešanico, katero so v mnogih krajih zavolj pomanjkanja tertne (lozne) kapljice rabili v veliki sili to leto; obdarovala nas je roka Božja z dosti dobro vinsko letino. Zares rano (zgodaj) smo to leto začeli tergati, tako, da sv. Mihel bo našel komaj še kaj grojzdja po vinogradih; vendar se nadjamo prav dobrega vina, ker čez navado zgodaj je letos grojzdje dozorelo. Sploh se more reči, da smo dosihmal na pol več sodov (bačev) napolnili od lani; tako so v tergu Vodinjan-u lansko leto okoli 1000 barigel (barigla po 52 bokalov) napravili, letos pa 2000 barigel; blizo tisoč barigel ga jim je pa toča (grad) pokončala, ktera je mesca augusta okoli Pule strašno razsajala in mnogo škode učinila revežem, katerim je tudi suša veliko kruhka vzela. Začeli so tudi kerčmarji ceno vina poniževati, čeravno neradi, pa ker ga bo precej dosti, se nadjamo bokal po 12, 16 kr. piti. — Govori se, da pri sv. Matiji, dobro uro od Reke, na cesarski cesti iz Reke v Terst, bojo napravili zalogo unanjih vin (Wein-Lager) vsake verste in cene. Tudi za nas bi bilo to prav dobro, ker pretekle tri leta smo bili, tako reči, brez vina. Ako kdo naših častitih bravev od tega kaj več vé ali bode zvedil, prosimo, naj nam po „Novicah“ na znanje dá. — Cena olja je poskočila že na 24 kr. funt, ki je veljal v začetku le 16 do 20 kr.; je tedaj to znamenje, da je letošnja letina za olje slabeja memo lanske. Od krompirjeve bolezni se nikjer nič ne čuje; ljubi sad je prav lep; zelja (kapusa), repe, korenja (merlina) pa bo manj od lani, čeravno je vse to v nekterih krajih še dosti lepo; tudi ajde se vidi pri nas semtertje in kaže dobro. — Čbele, če tudi jih je pri nas malo, so nam kaj draga živalica; letošnji medéni pridelk je pičlo srednji. — 4. dan t. m. smo pervikrat to poletje vidili iz našega primorja sneg na juliških planinah zgor Reke, pred 14 dnevi pa drugikrat, pa je bilo tudi merzlo. Česki vremenski prerok gosp. Puberl je (v 62. listu „Novic“ oznanjeno) vreme za pretečeni mesec azgust po naši skerbni vsakdanji pazljivosti za naše primorje skorej prav natančno zadel; konec tega mesca nam dobro dež polje zaliva in moči. — Nepričakovana novica iz Istre v 73. listu „Novic“, da se bode kmetijska družba v Pazinu osnovala, nas je jako razveselila. Le verlo naprej, dragi bratje! Mislim, da se bode semo in tamo pomoč našla, to dobro in vse hvale vredno željo skupno „viribus unitis“ na noge